

РІВНЕНСЬКИЙ ПИВОВАРНИЙ ЗАВОД «БЕРГШЛОС» (1921–1939 РР.)

Сергій Федорчук
здобувач кафедри історії України
Рівненського державного
гуманітарного університету
fedorchuk522@ukr.net

У статті висвітлено діяльність Рівненського пивоварного заводу «Бергшлос» у міжвоєнний період. Проаналізовано виробничі потужності підприємства в умовах конкурентної боротьби за ринки збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку. Досліджено віхи життя і діяльності власника пивоварні Меєра Писюка та показано його внесок у розвиток пивоварної галузі.

Ключові слова: Польща, Волинське воєводство, Рівне, пивоварна галузь, «Бергшлос», акціонерне товариство, хміль, пиво.

Кожен напій має свою історію. Не виключенням є і пиво, яке вживали ще у Стародавньому Вавилоні та Єгипті. Цей напій був відомим у Китаї за часів династії Шань, а з кін. II тис. до н.е. Римська імперія стикнулася з цим «варварським» напоєм у Нуманції та Галії. За часів правління Карла Великого пиво виготовлялося у всій його імперії, а пивоварів зобов'язували варити лише якісне пиво¹.

Витоки виготовлення пива на Рівненщині сягають другої половини XIX століття, коли на ці землі почалося масове переселення чеських колоністів. Оселялися чеські родини в українських селах або створювали свої невеликі компактні поселення на землях колишніх панських фільварків — чеські волості. Чехи привезли з собою нові методи ведення сільського господарства та найкращі, на той час, сорти хмелю — «Зацький» та «Гжатецький».

Однак, хміль як технічна культура культивувався на території Волині ще до масового переселення сюди чехів. Водночас кількість таких господарств була незначною і культивували переважно сорти хмелю із низькими якісними характеристиками. Проте, хмелеві господарства у XIX ст. швидко розповсюджувалися на території Рівненщини і стали прибутковою галуззю у Волинській губернії.

Перша офіційна згадка про пивоваріння у Рівному з'явилася ще за часів князів Любомирських, які були власниками міста у XIX ст. Наприкінці цього століття держава викупила у князя Любомирського монопольне право пропінації, а пивоварна справа перейшла до заможних єврейських родин.

---

¹ *Бродель Фернан*. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. Том 1. Структура повсякденності: можлива і неможлива (Переклад з французької Г. Фінінчук). — К. — Основа, 1995. — С. 197.

Як відзначає дослідник хмелярства С. Егіз, що найбільшим регіоном, де вирощували хміль став Дубенський, який знаходився у південно-західній частині Волинської губернії. На його територію припадали: Дубенський, південно-західна частина Рівненського, західна частина Острозького, північна частина Кременецького і південь Луцького та Володимир-Волинського повітів. Загальна площа хмільників станом на 1903 р. становила 946,5 десятин, тобто 73,3 % від загальної площі хмільників Волинської губернії².

У 1908 р. в Рівному відкрили паровий пивоварний завод «Бергшлос», власником якого був купець 2 гільдії Герш Меєр Писюк. Тут працювало три десятки робітників, а сума випущеної продукції сягала 35 тисяч рублів. Підприємство стало сімейним бізнесом і поступово перетворилося у акціонерне товариство. У 1913 р. тут уже працювало 116 осіб³. Велика заслуга в налагодженні діяльності пивоварного заводу належить саме М. Писюку.

Народився він на території Російської імперії у містечку Любча на Віленщині в ортодоксальній єврейській купецькій родині (нині селище Любча Новогрудського району Гродненської області Білоруської республіки. Ця територія, після поділів Речі Посполитої із кінця XVIII ст. увійшла до складу Росії, а з початку 20-х років ХХ ст. після чергових політичних трансформацій знову опинилася у відродженій Польській державі).

Початкову освіту здобув дома, так як батьки винайняли йому приватних учителів, які прищепили релігійні знання, а згодом навчався у Любчах і Вільно (Вільнюс). Після одруження, емігрував до Сполучених Штатів Америки, де працював робітником на різних заводах. Однак, через рік за наполяганням родини, М. Писюк повернувся на батьківщину та влаштувався на роботу у Вільно. Тут він став агентом броварної галузі, відкрив комісійний склад пива. Завдяки притаманним особистим рисам характеру: надзвичайній ініціативі та кипучій енергії М. Писюк розширив підприємницьку діяльність не лише на Віленщині, а й на Волині. Саме, тут у Рівному він заклав і очолив акціонерне товариство «Бергшлос», а також збудував великі склади пивоварного заводу. Через деякий час промислове підприємство під його керівництвом стало одним із найбільших і найкращих у пивоварній галузі.

М. Писюк сприяв розбудові Національного фонду, надаючи матеріальну підтримку єврейському народу, адже ще в молодому віці вступив до організації сіоністів.

Із 1912 р. М. Писюк брав активну участь у суспільному житті Рівного. Він був представником єврейської громадськості у міській раді. Відстоював інтереси єврейського населення, отримав дозвіл на відкриття торговельної школи, а згодом власним коштом будував ремісничу школу та фінансово підтримував міську синагогу.

Події Першої світової війни застала М. Писюка в Німеччині, проте він повертається до Рівного. Після воєнних і революційних подій налагоджує виробничий процес на пивзаводі та долучається до громадської праці. Під вдалими

² Егіз С.А. Хмелеводство в России / С.А. Егіз. — СПб., 1907. — С. 4.

³ Прищепя О. Вулицями Рівного: погляд у минуле. — Рівне, 2006. — С. 117-118.

керівництвом завод активно набирав обертів і збільшував свої виробничі потужності, не припиняючи діяльності під час громадянської війни⁴.

У 1921 р. територія Західної Волині перейшла до складу Другої Речі Посполитої. Зміна влади надала нового імпульсу промислового розвитку регіону, значну частку в якому посіла харчова промисловість, зокрема одна із її галузей — пивоваріння.

Упродовж 1920–1921 рр. після революційних подій власники відремонтували приміщення Рівненського пивзаводу. Нова польська влада піддала контролю вже існуючі промислові підприємства. Винятком не став і пивзавод, куди прибула комісія із Міністерства промисловості та торгівлі. До її складу входили: інспектор, начальник відділу промисловості Волинського воєводства, начальник бюджетно-господарського відділу та інспектор скарбу Рівненського повіту. 2–4 березня 1923 р. комісія провела перевірку роботи підприємства та наявної документації. Після ретельного опису майна Рівненського пивзаводу комісія визначила, що площа, яка належала товариству «Бергшлос» складала 2702 м². А якщо 1 м² коштував 1600 польських марок, то загальну суму — 4323200 польських марок становила вартість землі, яка знаходилася у центральній частині Рівного. Вартість машин і технічного обладнання — 53688000 марок, будівлі — 670471640 марок. Загальна вартість заводу складала 1250579640 польських марок⁵.

Для виготовлення якісного пива використовували хміль, який купували на території Волинського воєводства здебільшого в чеських господарствах, адже він був високого ґатунку. Про це свідчив підвищений попит на волинський хміль, який продавали не лише на теренах воєводства, але і за кордон. Поширеним явищем була закупівля хмелю підприємливими комерсантами, які скуповували його за безцінь, отримуючи при цьому хороші прибутки.

Із метою запобігання спекуляції на хмелярському ринку та налагодженні зв'язків між плантаторами створювалися спеціальні хмелярські товариства. Так, у 1925 р. за ініціативою 167 плантаторів у Дубно започаткували «Волинське хмелярське товариство», основною метою якого було підвищення рентабельності та раціонального використання хмелярських плантацій на Волині. Товариство виробило власну розроблену програму дій «підняття» хмелярства на якісно новий рівень розвитку⁶.

Загалом територію хмільників Волині було поділено на три зони: 1) Дубенський та Кременецький повіти; 2) Здолбунівський, Рівненський, Костопільський повіти; 3) Володимирський, Луцький, Ковельський, Горохівський ті Любомльський повіти.

25 вересня 1926 р. товариство ініціювало з'їзд плантаторів задля організації власного «Хмелярського банку», який мав надавати фінансову підтримку. На зборах утвердили статут, дирекцію та наглядову раду банку. Щоб стати членом банку потрібно було сплатити внесок у розмірі 100 злотих. Кожен член міг

⁴ Держархів Рівненської обл. / Бібл. фонд. Інв. № 1636. — С. 766–767.

⁵ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 25. — Арк. 18.

⁶ Wołyńskie Towarzystwo Cmełarskie // Wołyń. — 1933. — 26 marta.

взяти позику, максимальний розмір якої міг бути уп'ятеро більшим від суми внеску. Максимальна позика могла складати не більше 5000 злотих⁷. Отже, волинський регіон був зручною сировинною базою для виготовлення місцевого якісного пива.

У 1927 р. до складу акціонерного товариства «Бергшлос» входило десять акціонерів, а загальна сума капіталу складала 684 тис. злотих. Головою товариства та директором підприємства був Меєр Писюк, який володів акціями на суму 493800 тис. злотих, тоді як інші акції поділили члени його родини⁸.

Вдале керівництво заводом тільки збільшувало прибуток і дозволяло розширюватися. Зокрема, якщо бюджет у 1925 р. становив 685 тис. злотих, то вже на кінець 1928 р. він складав 1650 тис. злотих. Продаж виготовленої продукції приносив суттєві прибутки. Приміром, у 1927 р. від продажу пива отримали дохід у сумі — 647 392 злотих, спиртових дріжджів — 395621 злотих, а баланс заводу становив 1085963 злотих. Вартість усього рухомого та нерухомого майна пивзаводу оцінювалася сумою 1 434 851 злотих.

За фінансовими справами пивзаводу вівся активний нагляд з боку держави, тому вимогою влади був щорічний звіт про фінансову діяльність, який публікувала газета «Монітор Польський». До цього періодичного видання подавалися звіти з усіх підприємств Польщі⁹.

І хоча пивоварна галузь у Другій Речі Посполитій приносило значні прибутки, проте залишалася переважно дрібною і малорозвиненою. Так, у 1928 р. у Польщі існувало 188 броварень, більшість із яких були дрібними, близько 40 — середніми і лише 6 — великих.

Справи Рівненського пивзаводу йшли настільки успішно, що на території колишнього парку князів Любомирських, де відбувався ярмарок «Волинські торги», завод мав окремий власний павільйон. Так, у 1928 р. волинський ярмарок відвідав міністр рільництва, який відкрив перший кіоск на торгах, де була представлена продукція товариства «Бергшлос». Скуштувавши рівненського пива міністр відзначив його якість і подивом зауважив, чому напій відсутній на польському ринку. Комісія на чолі з міністром високо оцінивши якість продукції пивзаводу «Бергшлос», нагородили її срібною медаллю¹⁰.

На рівненському підприємстві налагодили безперебійне виробництво не лише пива, але й дріжджів. Дирекція дбала про розширення мережі збуту продукції, яку постачали не лишень до пивниць, а й до місцевих елітних ресторанів «Новий Світ» та «Артель», а також престижних кав'ярень «Едвард» і «Раже»¹¹.

Постійному контролю піддавалася якість води, з якої виробляли пиво, адже вода — це основний компонент якісного пива. З 1913 р. проводилися постійні перевірки артезіанського колодязя, глибина якого була 15 сажнів, та запасів

⁷ Банк Хмільарський // Дзвін (Рівне). — 1926. — 10 жовтня.

⁸ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 21.

⁹ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 12. — Арк. 7.

¹⁰ *Wielki sukces Tow. Akc. «Bergsłos» na Wiestawie Wołyńskiej // Przegląd wołyński.* — 1928. — 14 paździerńnika.

¹¹ Про пиво і не тільки... / О. Тищенко // Сім днів: Рівненський тижневик / Рівненська міська рада. — Рівне. — 2009. — 5 черв.

льоду з місцевого Басівкутьського озера, який використовувався для охолодження продукції в літній час. Перевірки проводили комісії із Варшави та лабораторія Гурмана в Рівному.

Висновки варшавської комісії, яка працювала на підприємстві з 8 лютого 1930 р. засвідчили, що проведений хімічно-бактеріологічний аналіз матеріалів придатний для варіння пива, а лід можна використовувати для технічних потреб¹².

Дирекція Рівненського пивзаводу переймалася активним пошуком ринків збуту продукції на вітчизняному та міжнародному ринках, реалізувавши економічне гасло «Здобути світові ринки на товари «Made in Poland»¹³.

Один із напрямів торгівлі був спрямований до Палестини. Відчувши можливість налагодження торгівлі з цією країною, М. Писюк встановив контакт із палестинським бізнесменом Ісааком Діскіном. На жаль, достеменно не вдалося встановити, чим саме займався І. Діскін, однак припускаємо що він мав справи із харчовою промисловістю. Проаналізувавши ситуацію на ринку, М. Писюк 10 листопада 1933 р. звернувся у Міністерство комунікацій і транспорту у Варшаві з проханням розрахувати вартість перевезення своєї продукції (пива та дріжджів) поїздом до станції Снятин, а звідти — до станції Констанца в Румунії. Перевезення продукції морем мали організувати на кораблях лінії «Гдиня — Америка». Згодом продукцію пивоварного заводу «Бергшлос» мали відправити з порту Констанца до Хайфи в Палестині.

М. Писюк зміг домовитися навіть про те, щоб порожні бочки з під пива повертали назад безкоштовно, тими ж кораблями лінії «Гдиня — Америка». На руку підприємцю було і те, що на цей час в Палестині діяла заборона імпорту пива з Німеччини¹⁴. Для налагодження бізнесу в Палестині, з Рівного спершу відправили перші літри пива та дріжджів задля проведення експертизи та дегустації.

У відповідь 1 червня 1934 р. із Тель-Авіва прийшов лист від І. Діскіна про те, що якість наданого пива, та умови торгівлі взаємовигідні й тому він дав згоду «впродовж найближчих 2–3 місяців налагодити спільний бізнес»¹⁵. На жаль, відомостей про подальший розвиток подій встановити наразі не вдалося, однак факт налагодження міжнародної торгівлі засвідчує високу якість рівненського пива.

У 30-х роках прослідковується зростання інтересу аграріїв до вирощування хмелю, як прибуткової технічної культури в сільськогосподарському виробництві. Активізує діяльність і «Волинське хмелярське товариство», яке отримало державну підтримку. У 1934 р. за сприяння Рільничого банку йому надали земельну ділянку, яка знаходилася за чотири кілометри від Дубна. Тут створили дослідницьку станцію для селекції хмелю¹⁶. Загалом, Дубенщина була

---

¹² Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 2. — Спр. 3. — Арк. 17.

¹³ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 25. — Арк. 1.

¹⁴ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 12. — Арк. 12.

¹⁵ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 12. — Арк. 6.

¹⁶ Z Wołyńskiego Tow. Cmeiarskiego // Wołyń. — 1934. — 11 lutogo.

лідером у розвитку хмелярства у Волинському воєводстві. Тут знаходилося десять сушарень хмелю і лише одна у Рівненському повіті в межах цілого воєводства¹⁷.

Швидке поширення хмелярства призвело до розбудови броварень та покращення технології у галузі пивоваріння. На території Волинського воєводства у 1936 р. знаходилося 12 броварень: Дубенський повіт — 3, Кременецький — 1, Луцький — 3, Рівненський — 3, Володимирський — 1, Здолбунівський — 1¹⁸. Такий стрімкий розвиток пивоварної галузі створював конкуренцію серед підприємств та боротьбу за ринки збуту пивних напоїв.

Дирекція «Бергшлосу» дбала про налагодження технічного оснащення, яке відповідало вимогам часу. Так, технічне обладнання і запчастини для підприємства закупували в провідних закордонних компаніях, переважно німецьких. Завод вів переписку з доставки обладнання із такими фірмами: «J.A. TOPF & SOHN» в Ерфурті, «Vagn Lomhlt», «C.G. Bohm» у Фредерсдорфі, «J. Stern & CO» в Дрездені, «ERSTE BRUNER», «Фіцнер і Гальпер» у Варшаві¹⁹.

Задля виявлення технічних пошкоджень обладнання та уникнення нових неполадок, на заводі щорічно проводився технічний огляд. Для цього запрошувалися як вітчизняні експерти з Польщі, так і закордонні. У період проведення технічного огляду адміністрація пивзаводу оплачувало експертам проїзд, харчування і проживання. Одним із таких експертів був австрійський інженер із Відня — Ернест Віттек, якого особисто запросив директор М. Писюк для проведення огляду в 1937 р. За виконану роботу, яка тривала впродовж 3–18 грудня 1937 р., Е. Віттек отримав 976 злотих зарплатні²⁰.

У 1938 р. рівненський пивоварний завод «Бергшлос» був найприбутковішим підприємством у місті. Він забезпечував роботою близько 120 осіб, а його річний дохід становив 5 мільйонів злотих. На той час підприємцю М. Писюку в Рівному належала фабрика дріжджів і завод із виробництва штучних мінеральних вод, які знаходилися у приміщеннях того ж пивзаводу.

Наприкінці 30-х років М. Писюк переїхав і оселився у Палестині. Справу М. Писюка продовжили його сини — Самуель і Лев, які стали директорами пивоварного заводу і фабрики дріжджів. Вони успішно вели підприємницьку діяльність, сприяючи розвитку промислового підприємства. Крім цього С. Писюк обіймав посаду радника промислово-торговельної палати в Любліні, а Л. Писюк долучився до культурної і харитативної праці²¹.

Діяльність Рівненського пивзаводу «Бергшлос» перервала Друга світова війна та встановлення радянської влади. 15 листопада 1939 р. постановою Тимчасового комітету завод було націоналізовано.

¹⁷ Wołyń w liczbach. Zbiór tablic statystycznych, dotyczących województwa Wołyńskiego / Pod redak. S. Witkowskiego i S. Landy. — Łuck, 1939. — S. 25.

¹⁸ Wołyń w liczbach. Zbiór tablic statystycznych, dotyczących województwa Wołyńskiego... — S. 26.

¹⁹ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 3, 10, 14, 17, 24.

²⁰ Держархів Рівненської обл. — Ф. Р-240. — Оп. 1. — Спр. 29. — Арк. 10.

²¹ Держархів Рівненської обл. / Бібл. фонд. Інв. № 1636. — S. 767.

Таким чином, Рівненський пивоварний завод «Бергшлос» у міжвоєнний період нарощував виробничі потужності й вистояв в умовах конкуренції. Пивний напій був високої якості та користувався попитом на місцевому та закордонному ринку.

РОВЕНСКИЙ ПИВОВАРЕННЫЙ ЗАВОД «БЕРГШЛОС» (1921–1939 ГГ.)

Федорчук Сергей

*соискатель кафедры истории Украины
Ровенского государственного
гуманитарного университета
fedorchuk522@ukr.net*

В статье отражена деятельность Ровенского пивоваренного завода «Бергшлос» в межвоенный период. Проанализированы производственные мощности предприятия в условиях конкурентной борьбы за рынки сбыта продукции на внутреннем и внешнем рынках. Исследованы вехи жизни и деятельности владельца пивоварни Мейера Писюка и показан его вклад в развитие пивоваренной отрасли.

Ключевые слова: Польша, Волынское воеводство, Ровно, пивоваренная отрасль, «Бергшлос», акционерное общество, хмель, пиво.

RIVNE BREWERY «BERGSHLOS» (1921–1939)

Serhiy Fedorchuk

*researcher of the Department of Ukraine's history,
Rivne State University of Humanities
fedorchuk522@ukr.net*

Article is about the activity of Rivne brewery «Bergshlos» during the period of peace. The production capacities of enterprise were analyzed in the competitive conditions, it was fight for the outlet of the production on the internal and external market. The life, activity of Mejer Pisiuk and his contribution to the brewery branch were researched, who was the owner of Rivne brewery.

Key words: Poland, Volyn province, Rivne, brewery branch, «Bergshlos», Limited association, hop, beer.